

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Філософський факультет

Кафедра релігієзнавства

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Заступник декана
філософського факультету
Дмитро НЕЛІНА

« 31 » 08 2021 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ФІЛОСОФІЯ РЕЛІГІЇ ГЕГЕЛЯ

для студентів

галузь знань 03 Гуманітарні науки
спеціальність 031 Релігієзнавство
освітній рівень перший (бакалаврський)
освітня програма Релігієзнавство
вид дисципліни вибіркова

Форма навчання	денна
Навчальний рік	2023 / 2024
Семестр	VI
Кількість кредитів ECTS	4
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська
Форма заключного контролю	залік

Викладачі: Сарапін Олександр Васильович, к. ф. н., доцент кафедри релігієзнавства

Пролонговано: на 20²²/20²³ н.р. Масикова Л. С. 08 20²²р.
(підпис, ПІБ, дата)

на 20 /20 н.р. ( ) « » 20 р.
(підпис, ПІБ, дата)

Розробник: *Сарапін Олександр Васильович, к.ф.н., доцент кафедри релігієзнавства*

ЗАТВЕРДЖЕНО

Зав. кафедри релігієзнавства

(підпис) (Євген ХАРЬКОВЩЕНКО)

Протокол № 1 від «26» серпня 2021 р.

Схвалено науково-методичною комісією факультету

Протокол від «31» серпня _____ 2021 року № 2

Голова науково-методичної комісії

підпис

Ірина МАСЛІКОВА
(прізвище та ініціали)

Традиційовано на 2022-2023 н.р. Зр. № від 31.08.2022р.

*Маслікова І.І. *

ВСТУП.

1. Мета дисципліни – аналіз важливих творів Гегеля в аспекті виявлення змісту та особливостей викладу ним питань, пов'язаних з теорією релігії. При цьому гегелівська філософія релігії з'ясовується у відповідності з принципами історизму та контекстуальності. Крім того, особлива увага приділяється виявленню динаміки поглядів Гегеля у його тлумаченні релігії, зважаючи на основні етапи його творчої діяльності.

2. Вимоги до вибору навчальної дисципліни:

1. **Знати** особливості викладу основних тем дисципліни

2. **Вміти** пояснити особливості розв'язання Гегелем важливих питань, що мають відношення до його теорії релігії.

3. **Володіти елементарними навичками** наукового дослідження та критичного аналізу джерел; використання іншомовних фахових інформативних джерел з тематики патристики.

3. Анотація навчальної дисципліни:

є вибірковою навчальною дисципліною для спеціальності «релігієзнавство», котра викладається у другому семестрі III курсу бакалаврату. Виклад цієї дисципліни передбачає узагальнення ідейних установок та ідейного потенціалу Гегеля. Відповідно, ознайомлення з її темами виконує функцію важливого теоретичного джерела для більш поглибленого засвоєння студентами нормативної навчальної дисципліни «Філософія релігії».

4. Завдання (навчальні цілі):

ознайомити студентів з важливими проблемами, наявними у творах Гегеля; розкрити їх значимість в контексті інтелектуальної традиції і в перспективі формування парадигмальних установок та підходів у розв'язанні питань сучасної теорії релігії. Пояснити особливості тлумачення Гегелем різних аспектів філософії релігії, вдаючись до аналізу його найбільш помітних творів.

Дисципліна спрямована на формування наступних програмних компетентностей:

ЗК 2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК 3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 4. Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ФК 4. Здатність критично осмислювати основні поняття, теорії та методи релігієзнавства, ідеї та висновки релігієзнавчих праць.

ФК 6. Здатність використовувати у професійній діяльності системні знання про основні періоди розвитку релігій світу, типологію та історичні форми релігійних традицій.

5. Результати навчання за дисципліною:

Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація; 4. автономність та відповідальність)		Методи викладання і навчання	Методи оцінювання	Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни
Код	Результат навчання			
	Знати:			
1.1.	Традиційні дослідницькі установки у питанні сприйняття гегелівської філософії релігії	лекції, самостійна робота	підсумкова контрольна робота	10
1.2.	місце філософії релігії Гегеля у його	лекції,	підсумкова	10

	філософській системі	самостійна робота	контрольна робота	
1.3.	ідейні передумови гегелівської філософії релігії	лекції, самостійна робота	підсумкова контрольна робота	5
1.4.	особливості розв'язання Гегелем проблеми релігії на різних етапах його творчої діяльності	лекції, самостійна робота	підсумкова контрольна робота	5
1.5.	свідчення про ті публікації науковців, присвячені питанням гегелівської філософії релігії, котрі внесли значний вклад у вивчення його творчої спадщини.	лекції, семінари, самостійна робота	індивідуальна самостійна робота, підсумкова контрольна робота	10
	Вміги:			
2.1.	Демонструвати обізнаність з дослідницькими проектами і спеціалізованою літературою, в яких розкриваються питання гегелівської філософії релігії	семінари, самостійна робота	усні доповіді, підсумкова контрольна робота	10
2.2.	пояснювати запропоновані Гегелем розв'язання проблем, належних до сфери філософії релігії	семінари, самостійна робота	усні доповіді, підсумкова контрольна робота	10
2.3.	орієнтуватися у першоджерелах, коментованій літературі та реферативних викладах	семінари, самостійна робота	усні доповіді,	5
	Комунікація:			
3.1.	Використовувати знання іноземних мов для аналізу читання новітньої спеціалізованої літератури у процесі підготовки до семінарських занять та написання самостійних робіт	семінари, самостійна робота	усні доповіді, диспути	5
3.2.	подавати результати опрацьованих першоджерел у вигляді доповідей і повідомлень	семінари, самостійна робота	усні доповіді, диспути	10
3.3.	проводити на належному рівні полеміку щодо дискусійних аспектів розв'язання Гегелем питань філософії релігії.	семінари, самостійна робота	усні доповіді, диспути	10
	Автономність та відповідальність:			
4.1.	Здійснювати самостійний пошук рекомендованої до семінарів та додаткової літератури з тематики гегелівської філософії релігії	семінари, самостійна робота	усні доповіді, диспути	5
4.2.	нести відповідальність за достовірність і конфесійну неупередженість дослідницьких розшуків, письмових робіт та апробованих на семінарах докладів.	семінари, самостійна робота	усні доповіді, диспути	5

6. Співвідношення результатів навчання дисципліни із програмними результатами

навчання

Результати навчання дисципліни	1.1-1.4.	1.5	2.1-2.3	3.1-3.3	4.1-4.2.
Програмні результати навчання					
ПРН 1. Вільно спілкуватися з професійних питань державною та іноземною мовами усно і письмово, використовувати мови для ефективної міжкультурної комунікації.			+	+	+
ПРН 2. Ефективно працювати з інформацією з різних джерел, критично її аналізувати, інтерпретувати, класифікувати, систематизувати з метою розв'язання релігієзнавчих проблем.	+	+	+	+	+
ПРН 5. Знати і застосовувати у професійній діяльності основні поняття, теорії та методи релігієзнавства.	+	+	+	+	+

7. Схема формування оцінки:

7.1 Форми оцінювання

Контроль знань здійснюється за системою ECTS, яка передбачає дворівневе оцінювання засвоєного матеріалу, зокрема **оцінювання теоретичної підготовки** – результати навчання (знання 1.1–1.5), що складає 40% від загальної оцінки та **оцінювання практичної підготовки** – результати навчання (**вміння** 2.1-2.3); (**комунікація** 3.1-3.3); (**автономність та відповідальність** 4.1-4.2), що складає 60% загальної оцінки.

Оцінювання семестрової роботи:

1. **Усна доповідь, доповнення та участь в дискусіях на семінарах:** РН 1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2, 3.3, 4.1, 4.2 – 42 / 70 балів
2. **Індивідуальна самостійна робота (реферат на тему: «Публікації з питань філософії релігії Гегеля у творах вітчизняних дослідників: минуле і сьогодення»:** РН 1.5, 2.1, 2.3, 3.1, 3.2, 4.2 – 6 / 10 балів

Семестрову кількість балів формують бали, отримані студентом у процесі засвоєння матеріалу з усіх (двох) частин навчальної дисципліни. Загальна семестрова оцінка складаються із балів, отриманих за 1) аудиторну роботу (усні доповіді, доповнення та участь в дискусіях на семінарах), 2) індивідуальну самостійну роботу (підготовка реферату). Всі види робіт в семестрі мають в підсумку:

- в максимальному вимірі 80 балів
- в мінімальному вимірі 48 балів

У разі відсутності на семінарському занятті студент має відпрацювати завдання на семінар в письмовій формі.

Підсумкова контрольна робота в письмовій формі: РН 1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 2.1, 2.2. – 12 / 20 балів

Підсумкове оцінювання у формі заліку:

Підсумкова кількість балів з дисципліни (максимум 100 балів) визначається як сума балів за систематичну роботу впродовж семестру з урахуванням підсумкової контрольної роботи. Залік виставляється за результатами роботи студента впродовж усього семестру і не передбачає додаткових заходів оцінювання.

Для студентів, які набрали сумарно меншу кількість балів, ніж критичний мінімум – 60 балів, для одержання заліку необхідно обов'язково відпрацювати пропущені теми в письмовій формі та здати/надіслати електронною поштою викладачу, що проводить семінарські заняття.

Таким чином, підсумкова оцінка з дисципліни (мінімум 60, максимум 100 балів) складається із суми кількості балів за семестрову роботу (мінімум 48, максимум 80 балів) та підсумкової контрольної роботи (мінімум 12, максимум 20 балів).

При простому розрахунку отримуємо:

	Семестрова кількість балів	Підсумкова контрольна робота	Підсумкова оцінка з дисципліни
Мінімум	48	12	60
Максимум	80	20	100

7.2 Організація оцінювання:

Семестрова робота		Семестрова кількість балів	
		Min – 48 балів	Max – 80 балів
Аудиторна робота: усна доповідь на семінарі, доповнення, участь в дискусіях	До тем: 3, 5, 7, 9, 12, 14, 16 протягом семестру. У разі відсутності студента на занятті, теми необхідно відпрацювати в письмовому вигляді	«6» x 7 = 42	«10» x 7 = 70
Індивідуальна самостійна робота	До теми 1: Підготовка реферату на тему: «Публікації з питань філософії релігії Гегеля у творах вітчизняних дослідників: минуле і сьогодення»	«6» x 1 = 6	«10» x 1 = 10
Підсумкова контрольна робота		«12» x 1 = 12	«20» x 1 = 20
Підсумкова оцінка дисципліни		60	100

Критерії оцінювання:

1. Аудиторна робота:

Усна доповідь

10 балів – студент у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст поставленого завдання, використовуючи обов'язкову та додаткову літературу

9 балів – студент у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, але недостатньо аргументовано його викладає, по можливості конструктивно розкриває зміст поставленого завдання, використовуючи обов'язкову та додаткову літературу

8 балів – студент у достатньому обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно його викладає, але може не вистачати аргументації в поясненнях, в основному розкриває зміст поставленого завдання, використовує обов'язкову літературу. Допускаються несуттєві неточності

7 балів – в цілому володіє навчальним матеріалом, але не демонструє глибини знань, не спирається на необхідну навчальну літературу, Має у відповіді суттєві неточності

6 балів – не в повному обсязі володіє матеріалом, фрагментарно та поверхово його викладає, недостатньо розкриває зміст поставлених питань. Має суттєві помилки у відповіді.

Доповнення / участь в дискусіях

3 бали – доповнення змістовне, ґрунтовне, конструктивно доповнює обговорення теми,

2 бали – доповнення змістовне

1 бал – доповнення містить інформацію, що суттєво не розширює дискусію

2. Індивідуальна самостійна робота (підготовка реферату):

10 балів – студент у повному обсязі володіє опрацьованими джерелами, вільно та аргументовано презентує їх потенціал, глибоко та всебічно розкриває зміст поставленого завдання, правильно інтерпретує отримані результати, демонструє самостійність, достовірність, незаангажованість здійсненого дослідження

9 балів – студент у повному обсязі володіє опрацьованими джерелами, але недостатньо аргументовано їх розкриває, по можливості конструктивно виявляє зміст поставлених у роботі завдань

8 балів – студент у достатньому обсязі володіє опрацьованими джерелами, вільно їх розкриває, але може не вистачати аргументації в поясненнях, в основному розкриває зміст поставлених у роботі завдань; допускаються несуттєві неточності

7 балів – в цілому володіє опрацьованим матеріалом, але не демонструє глибини знань, не спирається на необхідні джерела; у роботі містяться суттєві неточності

6 балів – не в повному обсязі володіє матеріалом, фрагментарно та поверхово його розкриває, недостатньо виявляє зміст поставлених завдань; у роботі містяться суттєві помилки.

7.3 Шкала відповідності:

Задовільно / Satisfactory	60-74
Незадовільно / Fail	0-59

**СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.
ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЛЕКЦІЙНИХ І СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ.**

№ п/п	Номер і назва теми	Кількість годин		
		лекції	семінари	самостійна робота
Частина 1. Пропедевтичні питання. Твори раннього Гегеля.				
1.	Тема 1. Особливості вивчення гегелівської філософії релігії. Індивідуальна самостійна робота на задану тему.	4		6
2.	Тема 2. Проблема теологічності раннього Гегеля.	2		4
3.	Тема 3. В. Дільтей «Історія молодого Гегеля» (Передмова. Розділ перший)		2	4
4.	Тема 4. Теорія релігії у творах Гегеля тьобінгенсько-бернського періоду.	2		4
5.	Тема 5. Твір Гегеля «Життя Ісуса».		2	4
6.	Тема 6. Теорія релігії у творах Гегеля франкфуртського періоду.	4		4
7.	Тема 7. Твір Гегеля «Дух християнства і його доля»		2	6
Частина 2. Творчий доробок Гегеля йєнського, гейдельберзького, нюрнберзького і берлінського періодів.				
8.	Тема 8. Питання філософії релігії у йєнських творах Гегеля.	2		4
9.	Тема 9. Твір Гегеля «Віра і знання, або рефлексивна філософія суб'єктивності..» (Вступ. А. Кантівська філософія).		2	4
10.	Тема 10. Проблематика філософії релігії у гегелівських творах гейдельберзького і нюрнберзького періодів.	2		4
11.	Тема 11. Релігія як гештальт свідомості у «Феноменології духа» Гегеля.	2		4
12.	Тема 12. Типологія релігій та їх характеристики у гегелівській «Феноменології духа».		2	4
13.	Тема 13. Проблематика філософії релігії у творах Гегеля берлінського періоду.	4		4
14.	Тема 14. Гегелівські «Лекції про доказ буття Бога» (лекції 6-10).		2	4
15.	Тема 15. Аналіз лекційного курсу Гегеля з філософії релігії	4		4
16.	Тема 16. Проблематика релігії та її типології у лекційному курсі Гегеля з філософії релігії.		2	6
17.	Тема 17. Теорія релігії у лекціях Гегеля з філософії історії.	2		6
18.	Підсумкова контрольна робота	2		
	ВСЬОГО	30	14	76

Загальний обсяг 120 год., в тому числі:

Лекцій – 30 год.

Семінари – 14 год.

Самостійна робота – 76 год.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

Основна:

1. Гегель, Г.В.Ф. Феноменологія духу / 3 нім. пер. П. Таращук. – К. Основи, 2004. – 548 с.
2. Дільтей В. Історія молодого Гегеля. Віндельбанд В. Відновлення гегельянства / Пер. з нім. О. Литвиненко. К.: ВПЦ «Три крапки», 2008. – 306 с.
3. Hegel G.W.F. Werke in 20 Bänden mit Registerband – Bd. 1: Frühe Schriften . / Hg. von E. Moldenhauer und K.M. Michel. – Erste Aufl.– Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1986. – 640 S.
4. Hegel G.W.F. Werke in 20 Bänden mit Registerband – Bd. 2: Jenaer Schriften 1801-1807 / Hg. von E. Moldenhauer und K.M. Michel. – Erste Aufl.– Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1986. – 583 S.
5. Hegel G.W.F. Werke in 20 Bänden mit Registerband – Bd. 3: Phänomenologie des Geistes / Hg. von E. Moldenhauer und K.M. Michel. – Erste Aufl.– Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1986. – 600 S.
6. Hegel G.W.F. Werke in 20 Bänden mit Registerband – Bd. 4: Nürnberger und Heidelberger Schriften 1808-1817 / Hg. von E. Moldenhauer und K.M. Michel. – Erste Aufl.– Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1986. – 624 S.
7. Hegel G.W.F. Werke in 20 Bänden mit Registerband – Bd. 11: Berliner Schriften 1818-1831 / Hg. von E. Moldenhauer und K.M. Michel. – Erste Aufl.– Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1986. – 584 S.
8. Hegel G.W.F. Werke in 20 Bänden mit Registerband – Bd. 12: Vorlesungen über die Philosophie der Geschichte / Hg. von E. Moldenhauer und K.M. Michel. – Erste Aufl.– Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1986. – 568 S.
9. Hegel G.W.F. Werke in 20 Bänden mit Registerband – Bd. 16: Vorlesungen über die Philosophie der Religion I. / Hg. von E. Moldenhauer und K.M. Michel. – Erste Aufl.– Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1986. – 442 S.
10. Hegel G.W.F. Werke in 20 Bänden mit Registerband – Bd. 17: Vorlesungen über die Philosophie der Religion II. Vorlesungen über die Beweise vom Dasein Gottes. /Hg. von E. Moldenhauer und K.M. Michel. – Erste Aufl.– Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1986. – 535 S.

Додаткова:

1. Бурковський І. Що робити з логікою Гегеля // Генеза. 1995. – № 1(3). – С. 43-51.
2. Завідняк Б.Т. Теодіцея Георга Вільгельма Фрідріха Гегеля // Гілея. Науковий вісник. Збірник наукових праць. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки. 2018. Випуск 130 (3), – С. 167-171.
3. Кірюхін Д.І. Вступ до філософії релігії Гегеля. Філософія як спекулятивна теологія. К.: ПАРАПАН, 2009. – 204 с.
4. Коваль І.М., Ратушна О.М. Гегель: його вороги й критики (до 190 років від дня смерті) // Juris Europensis Scientia. 2021. Випуск 1. – С. 8-11.
5. Козловський В.П. Чи потрібний нам Гегель? (Нотатки читача до українського перекладу «Феноменології духу») // Наукові записки НаУКМА. Філософія та релігієзнавство. 2020. Том 5. – С. 90-102.
6. Кушаков Ю.В. Нариси з історії німецької філософії Нового часу. Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 572 с.
7. Ряшко В.І., Ряшко О.В. Проблема християнської релігії у філософсько-богословському вченні Гегеля (ранній період творчості) // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2013. – № 1. – С. 456-464.
8. Сарапін Гегель Георг Вільгельм Фрідріх (1770-1831) // Релігієзнавчий словник / За ред. А. Колодного і Б. Лобовика. – К.: Четверта хвиля, 1996. – С. 74-75.
9. Сарапін О.В. Логіка викладу Гегелем змісту релігії: задум та особливості його реалізації (за матеріалами «Лекцій з філософії релігії») // Наукові записки. Т.50. Філософія та релігієзнавство. К., 2006. – С. 29-34.
10. Сарапін О.В. Філософія релігії Гегеля //Збірник ректорських контрольних тестів з релігієзнавчих дисциплін (згідно з кредитно-модульною системою). Модульні та навчальні тести для індивідуальної роботи і самоконтролю. – К.: Фітосоціоцентр, 2011. – С. 395-396.

11. De Nys M. Hegel and Theology. – London: T & T Clark Publishing, 2009. – XI, 202 p.
12. Fackenheim E. The Religious Dimension in Hegel's Thought. Rpt. – Chicago: Midway Press, 1982. – 274 p.
13. Hodgson P.C. Hegel and Christian Theology. – Oxford: Oxford University Press, 2005. – IX, 308 p.
14. Jaeschke W. Reason in Religion: The Foundations of Hegel's Philosophy of Religion / transl. by J.M. Steward and P.C. Hodson. 1990. – XVII + 464 p.
15. Kojève A. Wstęp do wykładów o Heglu / przeł. Ś. F. Nowicki. – Warszawa: Fundacja Aletheia, 1999. – 628 s.
16. O'Regan C. Heterodox Hegel. – Albany: State University of New York Press, 1994. – IX + 517 p.
Pinkard, T.P. Hegel: a biography. – Cambridge University Press, 2000. – 812 p.
17. Prabhu J. Hegel's Secular Theology // Sophia. 2010. – Vol 49 (2). – P. 217–229.
18. Roques P. Hegel, sa vie et ses oeuvres. – Paris: Librairie Felix Alcan, 1912. – 358 p.
19. Szocik K. Znaczenie religii w ateistycznej filozofii Hegla // Acta Universitatis Lodziensis. Folia Philosophica. 2012. – Vol.25. – S. 101-110.
20. Williamson R. Introduction to Hegel's Philosophy of Religion. Albany: State University of New York. 1984. – XII + 388 p.